

آیا توبه می‌تواند حکم خلود در جهنم را بردارد؟

عضو هیئت علمی پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی گفت: در آیات توبه تأکید شده که این توبه باعث می‌شود حکم خلود برداشته شود. حتی آیاتی داریم که نشان می‌دهد در قیامت، توبه انجام شده و مورد پذیرش خدای متعال قرار می‌گیرد.

عضو هیئت علمی پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی گفت: در آیات توبه تأکید شده که این توبه باعث می‌شود حکم خلود برداشته شود. حتی آیاتی داریم که نشان می‌دهد در قیامت، توبه انجام شده و مورد پذیرش خدای متعال قرار می‌گیرد.

به گزارش خبرنگار ایکننا، نشست «بررسی و تحلیل خلود یا عدم خلود عذاب» امروز شنبه ۲۸ بهمن ماه از سوی پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی برگزار شد.

حجت الاسلام والمسلمین حسین عشاقی؛ عضو هیئت علمی پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، در این نشست سخنرانی کرد و گفت: در مفردات راغب، دو سه تعبیر برای خلود بیان شده که یکی به معنای بری بودن از حالت فساد است. معنای دیگر خلود این است که فساد و زوال در یک شیء با کندی رخ دهد. معنای دیگری که برای خلود وجود دارد این است که اساساً فساد نصیب چیزی نشود. این نصیب نشدن گاهی به هیچ نحو و احتمالی رخ نخواهد داد که از آن به خلود مطلق تعبیر می‌شود.

نمونه های خلود در قرآن

وی ادامه داد: نمونه های زیادی برای معنای سوم که در حقیقت یک شیء، در یک شرایط خاص، از زوال و نیستی مصون می ماند در قرآن پیدا کرده ایم که برای ما بسیار راهگشاست. آیاتی که درباره خلود و ابدیت وجود دارند در فضای خاصی مطرح شده اند که ما در اصطلاحات عرفی خودمان هم، این تعبیر را به کار می بریم. مثلاً می گوئیم فلانی در مدتی که در ایران زندگی می کرد همیشه در قم بود. این همیشگی بودن نشانه ای از خلود است که در فضایی خاص مطرح شده است. در قرآن کریم آمده است: «قَالُوا يَا مُوسَىٰ إِنَّا لَنُتَخَلِّفُهَا أَبَدًا مَا دَامُوا فِيهَا فَادْهَبْ أَنتَ وَرَبُّكَ فَقَاتِلَا إِنَّا هَاهُنَا قَاعِدُونَ»؛ باز قوم گفتند: ای موسی، هرگز ما در آنجا مادامی که آنها باشند در نیابیم، پس تو برو به اتفاق پروردگارت با آنها قتال کنی ما اینجا خواهیم نشست» (مائده/ ۲۴) پیروان حضرت موسی(ع) گفتند ما هرگز وارد این شهر نمی شویم تا وقتی که دشمنان ما در آنجا حضور دارند. در اینجا ابدیت به معنای نسبی است.

حجت الاسلام عشاقی یادآور شد: نمونه دیگر جمع بین «ابدأ» و «حتی» است. حتی در لغت عربی به معنای پایان یک چیز است. در آیه ۴ سوره ممتحنه آمده است: «كَفَرْنَا بِكُمْ وَبَدَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةُ وَالْبَغْضَاءُ أَبَدًا حَتَّىٰ تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ»؛ ما مخالف و منکر شما ایمیم و همیشه میان ما و شما کینه و دشمنی خواهد بود تا وقتی که تنها به خدای یگانه ایمان آری» در اینجا هم ابدیتی نسبی توسط قرآن بیان شده است و مراد از خلود، با قید است. همچنین آمده است «فَأَمَّا الَّذِينَ شَقُوا فِي النَّارِ لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَشَهيقٌ»؛ اما اهل شقاوت همه در آتش دوزخ هستند در حالی که سخت آه و ناله حسرت و عریده می کشند» (هود/ ۱۰۶) در اینجا تصریح شده است کسانی که اهل جهنم هستند در این عذاب جهنم خالد هستند مادامی که آسمان و زمین وجود داشته باشد.

رابطه توبه و خلود عذاب

عضو هیئت علمی پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی تصریح کرد: در آیه ای دیگر بین خلود، ابد و حتی، ارتباط برقرار شده است. در قرآن آمده است: «إِنَّمَا تِلْكَ آيَاتُ اللَّهِ وَمَنْ يُعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ قَابَ لَهُ تَارَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا»؛ تنها مأمون و پناه من ابلاغ احکام خدا و رسانیدن پیغام الهی است، و آنان که نافرمانی خدا و رسول او کنند البته کیفرشان آتش دوزخ است که در آن تا ابد مغلد باشند» (جن/ ۲۳) نکته دیگر اینکه همه خلقت و ماسوی الله، گرفتار زوال هستند و روزی شروع شده اند و روزی هم از بین خواهند رفت. در قرآن آمده است: «اللَّهُ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ»؛ خداست که خلق را نخست (از عدم) پدید آرد و باز (پس از مرگ و فنا) باز گرداند و همه به حضرت او بازگردانیده می شوند» (روم/ ۱۱) اینها نشان می دهد بساط ماسوی الله، روزی بازمی گردد. قرآن به میزان زیادی هم تأکید خواهد کرد که ما چنین کاری خواهیم کرد.

وی ادامه داد: آیات زیادی هم در مورد زوال پذیری انسان وجود دارند. «وَأَنْ لَّيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى؛ و (نمی داند) اینکه برای آدمی جز آنچه به سعی و عمل خود انجام داده (ثواب و جزایی) نخواهد بود؟» (نجم/ ۳۹) این نشان می دهد که انسان در جایی شروع و در جایی خاتمه پیدا می کند. آیات دیگری نیز به زوال پذیری انسان اشاره دارند؛ از جمله اینکه «رَبَّنَا عَلَيْكَ تَوَكَّلْنَا وَإِلَيْكَ أَتَيْنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ؛ بار الها، ما بر تو توکل کردیم و رو به درگاه تو آوردیم و بازگشت تمام خلق به سوی توست» (ممتحنه/ ۴) در اینجا تأکید شده که ما به سوی خدا صیورت پیدا می کنیم.

حجت الاسلام عشاقی تصریح کرد: نتیجه صحبت های بنده درباره این آیات، این است که خلود یا عدم خلود اهل جهنم در عذاب و همچنین خلود برای بهشتیان، دائمی نیست. مسئله دیگر درباره توبه انسان است. در آیات زیادی تأکید شده که برخی کفار، در آتش، خالد هستند و کافر هیچگاه با حفظ کفر خود نمی تواند از عذاب خارج شود اما مسئله مهم این است که در آیات توبه تأکید شده که این توبه باعث می شود حکم خلود برداشته شود. حتی آیاتی داریم که نشان می دهد در قیامت، توبه انجام شده و مورد پذیرش خدای متعال قرار می گیرد.

امکان دوری از خلود در جهنم با توبه

حجت الاسلام والمسلمین محمدحسن جواهری؛ عضو هیئت علمی پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی در این نشست گفت: بیش از هفتاد آیه داریم که به مسئله خلود اشاره کرده اند از جمله اینکه شخص بهشتی، از بهشت خارج نمی شود. بیست و هشت مورد از این آیات به ابدی بودن خلود در بهشت اشاره دارند. بنابراین خلود به معنای ابدیت است. در مورد روز قیامت نیز حدود سی آیه وجود دارد که وقتی انسان این آیات را می خواند تلقی وی این است که کفاری که توفیق پیدا نمی کنند در این دنیا توبه، کنند اگر وارد جهنم شوند کارشان تمام است و فرصت جبران ندارند.

وی افزود: باید در نظر داشت که اثبات این مسئله راحت نیست که اگر کسی فرصت های انسان های بی شماری را گرفته است در قیامت بخشیده شود چراکه اگر بخشیده شود همه شاکی خواهند شد همانگونه که وقتی فرعون در اواخر عمر خواست توبه کند خداوند فرمود الان دیگر دیر شده است بنابراین حتماً تو را مجازات خواهم کرد.

تلاش فلاسفه برای حل مسئله خلود

حسن یوسفیان؛ عضو هیئت علمی مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی(ره) در این نشست گفت: موضوع خلود در جهنم، از مسائلی است که خیلی از عرفا و فلاسفه خواسته اند در برابر این دیدگاه، راهی برای عدم خلود باز کنند. به نظرم برخی راهکارهایی که مطرح شده با صرف نظر از اینکه چه کسی این بحث را مطرح کرده بازی با کلمات است مثلاً گاهی گفته اند عذاب از مایه عذب است و بعداً تبدیل به آب گوارا می شود یا حتی برخی گفته اند اهل جهنم به تدریج عادت می کنند همانگونه که یک سوسک به مرور زمان به کثافت و نجاست عادت می کند.

وی افزود: از این موضوع که بگذریم و با همه احترام برای آقای عشاقی، معتقدم راهی هم که ایشان در پیش گرفته اند ناتمام است چون به نظرم یکی از نقص های دیدگاه ایشان عدم توجه به روایات است و صرفاً به آیات پرداختند در حالی که در روایات زیادی هم به این موضوع اشاره شده است. نکته دیگر اینکه فرمودند ماسوی الله، قابل فناست چون وجودی از خودش ندارد اما از هیچکدام از آیات نمی توان نتیجه گرفت که همه ماسوی الله و از جمله بهشت و دوزخ، زمانی نخواهند بود. چراکه خیلی ها با استناد به آیات و ادله دیگر، معتقدند که بهشت و جهنم همین الان هم وجود دارند و ابدی هستند.

یوسفیان تأکید کرد: اینکه بهشت و جهنم فانی می شوند را نیز نمی توان از آیات قرآن برداشت کرد. از جمله علامه طباطبایی گفته اند در قیامت هم آسمان و زمینی متناسب با همان زمان و مکان وجود دارد که این زمین و آسمان در هم پیچیده می شود. در قرآن کریم آمده است: «يَوْمَ تُبَدَّلُ الْأَرْضُ غَيْرَ الْأَرْضِ وَالسَّمَاوَاتُ وَبَرَزُوا لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ؛ روزی که زمین (به امر خدا) به غیر این زمین مبدل شود و هم آسمانها دگرگون شوند و تمام خلق در پیشگاه (حکم) خدای یکتای قادر قاهر حاضر شوند» پس نباید نتیجه بگیریم چون خلود آسمان و زمین، زوال پذیر است بنابراین خلود بهشت و جهنم هم زوال پذیر خواهد بود.